

Agnieszka Wojcieszak-John

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska

a.wojcieszak@amu.edu.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1739-4037>

Uwagi na temat potrzeby wprowadzenia natychmiastowego świadczenia alimentacyjnego

Comments on the Need for Immediate Child Maintenance Benefits

Abstract: The legal system in Poland aims to guarantee the protection of a child's non-material and property interests. To this end, guided by the principle of the child's welfare, the Family and Guardianship Code regulates the institution of child maintenance. The task of this institution is to provide the child with the right conditions for his / her growth and development. Maintenance can take the form of cash or the personal efforts of the parents to raise the child. However, life experience shows that most often, a parent's maintenance obligation to a child is carried out in the form of transferring money. Nevertheless, the child's receipt of maintenance payments from a parent involves lengthy court proceedings; this in turn threatens the economic security of the child. For this reason, this article undertakes a consideration of the need to introduce immediate maintenance payments into the Polish legal system; the author refers not only to the existing position of the doctrine, but also to the solutions existing in German law. The entire consideration is based on the presentation of the state *de lege lata* and the formulation of postulates *de lege ferenda*.

Keywords: child's welfare, immediate maintenance, maintenance obligations, maintenance relationships, maintenance tables

Słowa kluczowe: dobro dziecka, alimenty natychmiastowe, obowiązek alimentacyjny, stosunek alimentacyjny, tabela alimentacyjna

Wprowadzenie

Wśród przedstawicieli nauki prawa podejmowane są dyskusje na temat potrzeby uregulowania instytucji tzw. natychmiastowego świadczenia alimentacyjnego¹. W ostatnich latach podjęto nawet próby przedstawienia rozwiązań legislacyjnych w tym obszarze. Przykładowo rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3254) przewidywał uprawnienie dziecka do otrzymania natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych do chwili wytoczenia powództwa oraz określał wysokość świadczenia alimentacyjnego, uzależniając ją od współczynnika dzieciności i minimalnego wynagrodzenia. Podobne rozwiązania zawierał poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (druk nr 1092).

Co znamienne, rozważania na temat instytucji natychmiastowego świadczenia alimentacyjnego wynikały nie tylko z potrzeby usprawnienia sądowego postępowania w sprawach zasądzenia świadczeń alimentacyjnych, ale także stanowiły odpowiedź na pojawiające się trudności związane z obostrzeniami obowiązującymi podczas pandemii COVID-19. Zdarzało się bowiem, że strony nie mogły dochodzić swoich praw przed sądem z uwagi na brak rozwiązań legislacyjnych co do sposobu prowadzenia rozpraw oraz posiedzeń jawnych. Dopiero w wyniku długotrwałego występowania pandemii COVID-19 ustawodawca zdecydował się na wykorzystanie środków porozumiewania się na odległość w postępowaniach sądowych (ustawa o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych 2020).

Bez wątplenia jednak zagwarantowanie świadczeń alimentacyjnych ma fundamentalne znaczenie z perspektywy ochrony interesów majątkowych i niemajątkowych członków rodziny, w tym zwłaszcza dziecka (Łukasiewicz, 2023b, s. 682). W literaturze wskazuje się nawet, że alimentacja „jest środkiem do spełnienia obowiązku moralnego wynikającego z węzła rodzinnego” (Grochowska, 2007, s. 453), a także „umacnia wzajemną odpowiedzialność za członków rodziny” (Grochowska, 2007, s. 453). To sprawia, że uznaje się ją za „uszczerbowienie ogólnego obowiązku «troszczenia się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka» i należytego przygotowania go, odpowiednio do jego uzdolnień, do pracy zawodowej” (Wyrok Sądu Najwyższego, 1999). Dlatego też „nie jest ograniczony żadnym sztywnym terminem i nie jest również związany ze stopniem wykształcenia” (Wyrok Sądu Najwyższego, 1999).

Z powyższych względów konieczne wydaje się podjęcie rozważań na temat instytucji natychmiastowego świadczenia alimentacyjnego jako instytucji, która ma

---

1 Niniejszy tekst stanowi rezultat przeprowadzonej kwerendy bibliotecznej podczas pobytu naukowego w The Max Planck Institute for Comparative and International Private Law, Hamburg, Niemcy.

służyć zaspokojeniu interesów dziecka jako podmiotu uprawnionego oraz „wzmocnić” pozycję w zaistniałych stosunkach alimentacyjnych.

1. Obowiązek alimentacyjny rodziców wobec dziecka – stan *de lege lata*

Obecnie podstawę materialnoprawną świadczenia na rzecz dziecka stanowią przepisy art. 133 k.r.o. i art. 135 k.r.o.² Z ich treści *explicite* wynika, że rodzice zobowiązani są do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, chyba że dochody z majątku dziecka wystarczają na pokrycie kosztów jego utrzymania i wychowania (art. 133 § 1 k.r.o.). Natomiast zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanych. Wykonanie obowiązku alimentacyjnego względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie albo wobec osoby niepełnosprawnej może polegać w całości lub w części na osobistych staraniach o utrzymanie lub o wychowanie uprawnionego. W takim wypadku świadczenie alimentacyjne pozostałych zobowiązanych polega na pokrywaniu w całości lub w części kosztów utrzymania lub wychowania uprawnionego (art. 135 § 1–2 k.r.o.). Obowiązek alimentacyjny rodziców determinowany jest *de facto* przez niezdolność do samodzielnego utrzymania dziecka (Witczak & Kawałko, 2021a, s. 1414–1417). Co za tym idzie, roszczenie dziecka przeciwko rodzicom nie jest uzależnione od wieku, stopnia dojrzałości czy stanu niedostatku (Oleszko, 1990, s. 55–58; Bieliński & Pannert, 2022, s. 280; Pietrzykowski 2023a, s. 1084; Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego, 2002). Mając to na uwadze, powstaje pytanie, kiedy można stwierdzić, że dziecko „nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie” (art. 133 § 1 k.r.o.).

W literaturze przyjmuje się, że chodzi o „stan, w którym dziecko nie zdobyło jeszcze dostatecznych, będących w zgodzie z jego uzdolnieniami oraz umiejętnościami, kwalifikacji, które umożliwiłyby mu podjęcie pracy zarobkowej” (Czakowska & Czakowski, 2017, s. 85). Niemniej zarówno majątek dziecka, jak i osiągnane przez niego dochody nie rzutują na istnienie obowiązku alimentacyjnego, lecz wpływają na jego zakres (Gwiazdomorski, 1954, s. 91; Smyczyński, 1978, s. 69). W konsekwencji posiadanie przez dziecko środków majątkowych nie zwalnia rodziców z ciężącego na nich obowiązku alimentacyjnego, jeżeli dziecko pozostaje pod ich władzą rodzicielską (Łączkowska, 2012, s. 162; Goettel, 2017, s. 22; Budna, 1990, s. 68–69; Bieliński & Pannert, 2022, s. 279). Niezdolność do samodzielnego utrzymania się opiera się bowiem na braku samodzielności życiowej przejawiającej się zarówno w aspekcie majątkowym (m.in. pokrycie kosztów wychowania), jak i niemajątkowym (m.in.

2 Obowiązek alimentacyjny powstaje z momentem ustalenia pochodzenia dziecka (jako podmiotu uprawnionego) od rodziców (jako podmiotu zobowiązanego). Podobnie kształtuje się sytuacja prawna *nasciturusa* – art. 142 k.r.o.

dbałość o rozwój, osobiste starania – o tym np. Ignatowicz & Nazar, 2016, s. 592; Maier, 2020, s. 1–11). Dzieje się tak, ponieważ obowiązek alimentacyjny nie polega wyłącznie na pokrywaniu kosztów związanych z egzystencją dziecka. Ustawodawca przewiduje bowiem, że alimenty mogą przybrać postać osobistych starań o utrzymanie lub o wychowanie uprawnionego (art. 135 § 2 k.r.o.). Z tego powodu obowiązek alimentacyjny rodziców istnieje także wtedy, gdy stan samodzielności życiowej (w tym zwłaszcza ekonomicznej) dziecka ma charakter przejściowy (Sylwestrzak, 2022, s. 539; Andrzejewski, 2010, s. 218–219; Andrzejewski, 2014, s. 224).

W kontekście powyższych uwag należy zauważyć, że ustawodawca nie określił zakresu temporalnego roszczenia alimentacyjnego dziecka wobec rodziców. W praktyce również pełnoletni³ może dochodzić realizacji obowiązku alimentacyjnego przez rodziców (Szlezak, 1985, s. 45). Chodzi tutaj zwłaszcza o sytuacje, w których posiada on zaburzenia psychiczne, niepełnosprawności fizyczne lub intelektualne czy podejmuje kształcenie. W judykaturze podkreśla się nawet, że „osiągnięcie samodzielności przez dziecko, w rozumieniu art. 133 § 1 k.r.o., zakłada zdobycie przez nie odpowiadających jego uzdolnieniom i predyspozycjom kwalifikacji zawodowych. Rodzice winni zatemłożyć na utrzymanie i wykształcenie także pełnoletniego dziecka, zdobywającego kwalifikacje zawodowe, odpowiadające jego uzdolnieniom i predyspozycjom, np. uczącego się w szkole pomaturalnej lub studiującego na wyższej uczelni” (Wyrok Sądu Najwyższego, 1998a). Nie można jednak *a priori* zakładać, że podejmowanie nauki zawsze wyłącza możliwość samodzielnego utrzymania się (Wyrok Sądu Najwyższego, 1998b). To samo dotyczy stanu zdrowia pełnoletniego dziecka⁴. Dlatego brak samodzielności życiowej dziecka oceniać należy *ad casum*, z uwzględnieniem usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz jego sytuacji bytowej.

Wypada w tym miejscu podkreślić, że usprawiedliwione potrzeby dziecka jako kryterium wyznaczające zakres świadczeń alimentacyjnych powinny być zaspokajane w takim zakresie, w jakim pozwalają na to możliwości zarobkowe i majątkowe rodziców (art. 135 § 1 k.r.o. – zob. Witczak & Kawałko, 2021b, s. 1433). Przez potrzeby uprawnionego należy rozumieć „bieżące potrzeby w zakresie utrzymania (a więc potrzeby materialne uprawnionego np. w kwestii żywienia, ubrania, mieszkania, ogrzewania czy oświetlenia), a także potrzeby odnoszące się do wychowania – zapewniające prawidłowy rozwój fizyczny i duchowy, odpowiedni do wieku i uzdolnień” (Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu, 2019). Z kolei „usprawiedliwione potrzeby” oznaczają „nie tylko te elementarne, polegające na zapewnieniu minimum egzystencji, ale i te, które pozwolą na stworzenie normalnych warunków bytowania odpowiadających wiekowi, stanowi zdrowia dziecka” (Wyrok Sądu Ape-

3 Z wyjątkiem sytuacji, o których mowa w art. 133 § 3 k.r.o.

4 Naturalnie nie można wykluczyć sytuacji, w której pełnoletnie dziecko posiada niepełnosprawności, w wyniku których wymaga nieustannej pomocy oraz wsparcia finansowego ze strony rodziców.

lacyjnego w Poznaniu, 2019; uchwała Sądu Najwyższego, 1987; uchwała Sądu Najwyższego, 1969; Gwiazdomorski, 1975, s. 13; Haak & Haak-Trzuskawska, 2020, s. 86; Ignatowicz & Nazar, 2016, s. 590–591; Pietrzykowski, 2023b, s. 1092).

W judykaturze i w doktrynie przyjmuje się, że w przypadku ustalenia zakresu realizacji obowiązku alimentacyjnego przez rodziców należy kierować się zasadą jednakowej stopy życiowej członków rodziny – stron stosunku alimentacyjnego (Smyczyński, 1981, s. 195; Haak & Haak-Trzuskawska, 2020, s. 86–87; Gwiazdomorski, 1975, s. 13–16; Łukasiewicz & Łukasiewicz, 2021, s. 450–451). Realizacja obowiązku alimentacyjnego przez rodziców winna bowiem spełniać nie tylko przesłanki wynikające z przepisów, ale nade wszystko służyć zagwarantowaniu odpowiedniego poziomu życia dziecka (Łukasiewicz, 2023a, s. 671). W istocie chodzi o to, by uwzględniając zakres potrzeb dziecka oraz sytuację finansową stron stosunku alimentacji, zagwarantować zaspokojenie jego podstawowych i jednocześnie usprawiedliwionych wiekiem potrzeb. Jednocześnie „zarówno rodzaj, jak i rozmiar «usprawiedliwionych potrzeb» zależne są od tego, kto jest osobą uprawnioną do alimentacji, od zachodzących aktualnie warunków społecznych i gospodarczych, w których dana osoba funkcjonuje na co dzień” (Czakowska & Czakowski, 2017, s. 86; Smyczyński, 1982, s. 74). Natomiast zasada równej stopy życiowej stanowi skądinąd wskazówkę pozwalającą ustalić zakres zaspokajania potrzeb dziecka (uchwała Sądu Najwyższego, 1972; uchwała Sądu Najwyższego, 1976; Ignatowicz & Nazar, 2016, s. 591–592). Wydaje się, że *ratio legis* art. 135 k.r.o. sprowadza się do zagwarantowania równej stopy życiowej wszystkim członkom rodziny przy jednoczesnym poszanowaniu usprawiedliwionych potrzeb podmiotu uprawnionego.

Nadmienić w tym miejscu należy, że zakres alimentacji uzależniony jest także od możliwości zarobkowych i majątkowych zobowiązanego, które określają zarobki i dochody, jakie uzyskiwałby przy pełnym wykorzystaniu swych sił fizycznych i zdolności umysłowych, nie zaś rzeczywiste zarobki i dochody. Przesłanka, o której mowa w art. 135 § 1 k.r.o., *in fine* rzutuje nie tylko na wysokość świadczenia alimentacyjnego, ale także na powstanie obowiązku alimentacyjnego (Sosnowska, 2012, s. 51–52). Bywa bowiem, że rodzice przez wzgląd na swoją sytuację ekonomiczną nie są w stanie łożyć na utrzymanie i wychowywanie dziecka. W takich okolicznościach powinni niezwłocznie podjąć zatrudnienie, dzięki któremu będą mogli alimentować. Doświadczenie życiowe pokazuje jednak, że zachodzą sytuacje, w których to rodzice intencjonalnie podejmują określone zachowania, by uchylić się od ciężącego na nich obowiązku alimentacyjnego. Dlatego przepis art. 136 k.r.o. przewiduje, że jeżeli w ciągu ostatnich trzech lat przed sądowym dochodzeniem świadczeń alimentacyjnych osoba, która była już do tych świadczeń zobowiązana, bez ważnego powodu zrzekła się prawa majątkowego lub w inny sposób dopuściła do jego utraty albo jeżeli zrzekła się zatrudnienia lub zmieniła je na mniej zyskowne, nie uwzględnia się wynikłej stąd zmiany przy ustalaniu zakresu świadczeń alimentacyjnych. W konsekwencji nawet utrata zatrudnienia przez rodzica nie zwalnia go z ciężącego na nim obowiązku

alimentacyjnego. Natomiast jego możliwości zarobkowe ocenia się przez pryzmat potencjalnych, możliwych do osiągnięcia zarobków, biorąc pod uwagę kwalifikacje zawodowe oraz dotychczasowe doświadczenie. Niezależnie jednak od powyższego, zasadą winno być, ażeby usprawiedliwione potrzeby dziecka były zaspokajane w takim zakresie, w jakim pozwalają na to możliwości zarobkowe i majątkowe rodziców, przy uwzględnieniu równej stopy życiowej członków rodziny.

2. Natychmiastowe świadczenie alimentacyjne rodziców wobec dziecka – postulaty *de lege ferenda*

Dotychczasowe rozważania na temat obowiązku alimentacyjnego rodziców wobec dziecka należy uzupełnić o zaprezentowanie postulatów w przedmiocie natychmiastowego świadczenia alimentacyjnego. Bez wątplenia tzw. alimentacja natychmiastowa stała się źródłem dyskusji na temat wprowadzenia przepisów, które zagwarantują „doraźną” ochronę interesów dziecka w sytuacji rozpadu więzi rodzinnych. Z tego względu podjęcie próby ustalenia zakresu podmiotowego, przedmiotowego i temporalnego tej instytucji jest konieczne, a zarazem niezwykle trudne, jako że wymagające odpowiedniego wyważenia wartości i racji podmiotu uprawnionego oraz zobowiązanego. Tym niemniej, mając na uwadze dotychczasowe proponowane rozwiązania legislacyjne oraz doświadczenia innych porządków prawnych (Inge & Kantz, 2021, s. 1–13; Burschel, 2019, s. 245–249)⁵, celowe wydaje się przedstawienie najważniejszych postulatów oraz argumentów przemawiających za koniecznością wprowadzenia natychmiastowego świadczenia alimentacyjnego rodziców wobec dziecka do systemu prawnego.

Przez wzgląd na niewydolność sądownictwa, postępowania w sprawach o zasądzenie alimentów trwają nazbyt długo (Rojek-Socha, 2024). To z kolei rodzi poważne problemy w praktyce. Jedynie tytułem przykładu wskazać należy na sytuacje dziecka, które w wyniku rozpadu więzi rodzinnych nie zamieszkuje stale z jednym z rodziców, zaś możliwości zarobkowe drugiego z nich nie pozwalają na zaspokojenie jego usprawiedliwionych potrzeb i pokrycie kosztów normalnej egzystencji.

Z kolei instytucja alimentów natychmiastowych stanowiłaby swoistego rodzaju alternatywę wobec obowiązującego postępowania alimentacyjnego oraz postępowania zabezpieczającego (Wybrańczyk, 2022, s. 304). Gwarantowałaby sprawne, a nade wszystko tymczasowe ustabilizowanie sytuacji dziecka w związku z ustaniem więzi między jego rodzicami lub koniecznością zmiany wysokości roszczenia alimentacyjnego. *Ratio legis* tej instytucji sprowadza się więc do jak najszybszego uzyska-

---

5 Dla przykładu, w prawie niemieckim przewidziano instytucję „minimalnego świadczenia alimentacyjnego” na rzecz dziecka (art. § 1612a BGB).

nia świadczeń przez uprawnionego. Koresponduje to niewątpliwie z zasadą dobra dziecka postrzeganą w kategoriach jak najlepszego zabezpieczenia interesów.

Trafnym rozwiązaniem wydaje się, by instytucja alimentów natychmiastowych obejmowała swoim zakresem dziecko, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, chyba że jego dochody wystarczają na pokrycie kosztów normalnej egzystencji. Dzięki temu zarówno dziecko małoletnie, jak i pełnoletnie będzie mogło dochodzić roszczeń alimentacyjnych od rodziców. Co znamienne, uprawniony, podobnie jak dzieje się to obecnie, nie będzie musiał znajdować się w niedostatku. Orzekanie w przedmiocie alimentów natychmiastowych odbywałoby się na podstawie wykazania niesamodzielności życiowej dziecka.

Przychylić się należałoby także do niewprowadzania ograniczeń temporalnych co do możliwości wytoczenia powództwa w zakresie alimentacji natychmiastowej. Wydaje się, że kluczowe znaczenie z perspektywy stosowania przepisów winny mieć okoliczności sprawy, w tym zwłaszcza stan zdrowia, wykształcenie oraz usprawiedliwione potrzeby dziecka. Natomiast kwestią drugorzędną pozostawać winno osiągnięcie przez dziecko pełnoletności. Samo osiągnięcie przepisanej wieku nie powinno determinować zasadności lub jej braku w przypadku wytoczenia postępowania w sprawie o alimenty natychmiastowe. Dopiero ocena zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego przesądzi, czy obecna sytuacja dziecka determinuje konieczność zasądzenia alimentów.

W odniesieniu zaś do samej procedury, z aprobatą opowiedzieć należy się za uregulowaniem nakazowego postępowania alimentacyjnego (Kemper, 2024, s. 1–11; Schmitz, 2019, s. 637–639)⁶. Przede wszystkim wprowadzenie nakazowego postępowania alimentacyjnego zapewni uproszenie procedury dochodzenia alimentów oraz pozwoli na sprawne zabezpieczenie interesów dziecka. W tym celu, po pierwsze, *de lege ferenda*, należy ograniczyć rygoryzm prawny poprzez wniesienie pozwu wraz z pisemnym wnioskiem o zasądzenie alimentów natychmiastowych na urzędowym formularzu. Ułatwi to dochodzenie praw przez podmiot uprawniony lub jego przedstawiciela ustawowego w postępowaniu sądowym. Po drugie, pozew w nakazowym postępowaniu alimentacyjnym sąd⁷ winien, na posiedzeniu niejawnym, rozpoznawać niezwłocznie, nie później niż w terminie 14 dni od dnia jego wniesienia⁸. Ponadto, należy postulować, ażeby alimentacyjny nakaz zapłaty był natychmiast wykonalny (tj. po upływie terminu do zaspokojenia roszczenia), o ile podmiot zobowiązany (pозwany) nie wniósł skutecznie zarzutów, uprawdopodobniając, iż spełnienie obowiązku alimentacyjnego przekracza jego możliwości majątkowe i zarobkowe. Na-

6 Wydaje się, że projektowane zmiany należałoby, z uwagi na przedmiot regulacji, usytuować bezpośrednio po przepisach odnoszących się do postępowania nakazowego i upominawczego.

7 *De lege ferenda*, należałoby rozważyć możliwość orzekania o natychmiastowych alimentach również przez referendarzy sądowych.

8 Natomiast w przypadku uzupełnienia braków formalnych – od dnia ich usunięcia.

tomiast sama treść nakazu zapłaty powinna być w taki sposób sformułowana, ażeby natychmiastowe świadczenie alimentacyjne stanowiło roszczenie powtarzające się ze skutkiem na przyszłość.

Gdy zaś chodzi o treść samego urzędowego formularza pozwu, to powinien on zawierać informacje o uzyskiwanych dochodach przedstawiciela ustawowego, z którym dziecko zamieszkuje, dotychczas uzyskiwanych dochodach pozwanego⁹, dochodach uzyskiwanych przez dziecko, kosztach utrzymania dziecka, liczbie wspólnych dzieci uprawnionych do świadczeń alimentacyjnych, liczbie dzieci przysposobionych lub pochodzących z innych związków małżeńskich lub partnerskich uprawnionych do świadczeń alimentacyjnych, niewywiązywaniu się przez pozwanego z obowiązku dostarczania środków utrzymania na rzecz dziecka, wszczeniu albo niewszczeniu przez rodziców dziecka sprawy o rozwód lub o separację. Powód powinien przy tym wykazać dowody na poparcie swoich twierdzeń oraz dołączyć odpis aktu urodzenia i oświadczenie pod rygorem odpowiedzialności karnej za składanie fałszywego oświadczenia¹⁰.

Jeśli chodzi natomiast o wysokość świadczenia alimentacyjnego, to uzasadnione wydaje się uwzględnienie kryterium dochodu zobowiązanego rodzica oraz wieku uprawnionego dziecka (Patrik & Rojek-Socha, 2024; Soyka, 2002, s. 425–428). Różnicowanie wysokości kwoty alimentów ze względu na wiek dziecka pozwala na wykluczenie sytuacji, w której to tę samą wysokość alimentów uzyskiwałoby dziecko w okresie niemowlęcym co dziecko w okresie dorastania. To samo odnosi się do stanu zdrowia uprawnionego. Jednocześnie należy opowiedzieć się za możliwością dochodzenia alimentów w trybie postępowania nakazowego niezależnie od liczby dzieci oraz stopnia ich dojrzałości. Istotne jest przy tym, jak już zostało wskazane wcześniej, by uprawniony nie był jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie.

Wyraźne trudności pojawiają się wraz z ustaleniem sposobu określania wysokości świadczenia alimentacyjnego¹¹. Wśród przedstawicieli nauki prawa nie ma jednolitego stanowiska co do tego, czy należałoby oprzeć się na stosownym algorytmie. Wydaje się jednak, mając na uwadze doświadczenia innych porządków prawnych, że

9 W praktyce przedstawiciel ustawowy powoda po ustaniu więzi rodzinnych nie posiada wiedzy na temat aktualnej sytuacji ekonomicznej pozwanego. Z tego też względu, uzasadnione jawi się, *de lege ferenda*, uwzględnienie dotychczasowych dochodów podmiotu zobowiązanego.

10 Oświadczenie w przypadku małoletniego dziecka składać będzie reprezentujący jego interesy przedstawiciel ustawowy.

11 *De lege ferenda*, świadczenie „Rodzina 800+” nie powinno w żadnej mierze rzutować na wysokość alimentów natychmiastowych. Dzieje się tak, ponieważ świadczenia „Rodzina 800+” jest świadczeniem wychowawczym, o charakterze subsydiarnym, które nie zastępuje obowiązków alimentacyjnych rodziców względem dziecka. Poza tym jego celem jest tylko „częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych” – art. 4 ust. 1 w zw. z art. 5 ust. 1 ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci. Co interesujące, w prawie niemieckim świadczenie socjalne wpływa na wysokość alimentów natychmiastowych (Poley, 2021, s. 529–530; Reinken, 2015, s. 1142).

trzeba by wprowadzić stosowne tabele¹² (Łukasiewicz & Łukasiewicz, 2021, s. 454), dzięki którym, wysokość świadczenia alimentacyjnego byłaby ustalana na podstawie kryterium wieku, stanu zdrowia dziecka, liczby dzieci uprawnionych do alimentacji oraz rejestrowanego dochodu zobowiązanego rodzica¹³. Tylko wówczas alimenty natychmiastowe mogłyby przybrać ustandaryzowaną wysokość (Wybrańczyk, 2022, s. 304). Niemniej sama tabela alimentacyjna zawierałaby stawki, które sąd traktowałby jako wskazówkę dla określenia maksymalnej miesięcznej kwoty renty alimentacyjnej¹⁴.

Warto w tym miejscu rozważyć konstrukcję przyjętą w prawie niemieckim, zgodnie z którą system alimentów rozłożony jest w czasie, tzn. według grup wiekowych (Maier, 2020, s. 1–11). Przedziały wiekowe są następujące: do piątego roku życia, od szóstego do jedenastego roku życia, od dwunastego do siedemnastego roku życia i od osiemnastego roku życia (Schneider, 2022, s. 765). Dla pierwszego przedziału wiekowego minimalne utrzymanie w 2025 r. wynosi 482 EUR (wzrost w porównaniu z 2024 r. o 2 EUR), dla drugiego – 554 EUR (wzrost w porównaniu z 2024 r. o 3 EUR), dla trzeciego – 649 EUR (wzrost w porównaniu z 2024 r. o 4 EUR), zaś dla czwartego – 693 EUR (wzrost w porównaniu z 2024 r. o 4 EUR) (https://www.olg-duesseldorf.nrw.de/infos/Duesseldorfer_Tabelle/index.php).

Podobne rozwiązanie można by z powodzeniem recypować do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, dodając przepis art. 133¹, zgodnie z którym „Dziecko może żądać świadczeń alimentacyjnych jako odsetka rejestrowanego dochodu rodzica, który nie prowadzi wspólnego gospodarstwa domowego lub pozostaje w separacji faktycznej, o ile nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie. Minimalne świadczenie

12 W prawie niemieckim po raz pierwszy Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości i Ochrony Konsumentów zostało upoważnione do ustalenia minimalnej kwoty alimentów 1 stycznia 2016 r. (Soyka, 2002, s. 425).

13 To z kolei pozwoli niejako na automatyczne dostosowanie się do ogólnych zmian w kosztach utrzymania dziecka, jeśli zmieni się poziom rejestrowanego dochodu zobowiązanego rodzica. Przy czym należałoby, *de lege ferenda*, rozważyć wprowadzenie podobnego mechanizmu, który obowiązuje w systemie prawa niemieckiego, gdzie to wysokość alimentów natychmiastowych podlegałyby zmianom w drodze rozporządzenia wydawanego cyklicznie, nie częściej niż co dwa lata (Soyka, 2002, s. 425; Weber, 1998, s. 1992–2004).

14 Podobnie jest w prawie niemieckim, gdzie przyjmuje się, że tzw. Düsseldorfser Tabelle zawiera wyłącznie stawki orientacyjne, które nie są dla sądu wiążące i mają charakter instrukcyjny (Richter, 2019, s. 193; Schneider, 2018, s. 258; Maier, 2020, s. 1–11; Croon-Gestefeld, 2020, s. 789–797; Łukasiewicz & Łukasiewicz, 2021, s. 454). Mając to na względzie, wydaje się, że sformułowanie „alimenty minimalne”, którym posługuje się system prawa niemieckiego, nie pozostaje w korelacji z *ratio legis* omawianej instytucji, a także faktem, iż sąd może, biorąc pod uwagę okoliczności sprawy, ustalić alimenty na wyższym lub niższym poziomie niż wynika to z tzw. tabeli alimentacyjnej. Uzasadnione wydaje się więc stosowanie sformułowania „alimenty natychmiastowe”, jako że byłyby one orzekane w ramach postępowania nakazowego, które ze swej istoty ma charakter „uproszczony” i służy sprawnemu dochodzeniu roszczeń.

alimentacyjne opiera się na rejestrowanym dochodzie rodzica i wynosi ono miesięcznie w zależności od wieku dziecka:

- 1) 15% za okres do szóstego roku życia;
- 2) 20% za okres od siódmego do dwunastego roku życia;
- 3) 25% za okres od trzynastego do siedemnastego roku życia;
- 4) 30% za okres od osiemnastego roku życia”.

Naturalnie, w zależności od liczby dzieci posiadanych przez zobowiązanego do alimentacji rodzica, kwota natychmiastowego świadczenia alimentacyjnego, ustalana jako odsetek rejestrowanego dochodu, winna być skorygowana o współczynnik 0,25¹⁵.

Podzielić należy tutaj pogląd, że uprawnienie dziecka do uzyskania natychmiastowych alimentów powinno przysługiwać aż do czasu wydania orzeczenia w sprawie zasądzenia alimentów na podstawie art. 135 k.r.o. lub zabezpieczenia potrzeb rodziny na podstawie art. 27 k.r.o. (Dubowski, 2019, s. 130). Wydaje się natomiast, że w sytuacji, gdy rodzice sprawują pieczę naprzemienną, alimenty natychmiastowe nie znajdowałyby swojego *ratio legis* z uwagi na fakt, że koszty utrzymania dziecka pokrywane byłyby na bieżąco przez każdego z rodziców w zakresie, w jakim dziecko stale u nich przebywa.

Ponadto, *prima facie*, nie znajduje uzasadnienia twierdzenie o wyłączeniu nakazowego postępowania alimentacyjnego w sytuacji wytoczenia powództwa o rozwód lub o separację. Oczywiście, wydanie alimentacyjnego nakazu zapłaty wpływa na przebieg postępowania rozwodowego. Sąd w wyroku rozwodowym musiałby bowiem nie tylko wziąć pod uwagę rozstrzygnięcie sądu opiekuńczego, lecz także ocenić jego aktualność z perspektywy usprawiedliwionych potrzeb dziecka oraz możliwości majątkowych i zarobkowych rodziców. W razie zmiany sytuacji majątkowej podmiotu zobowiązanego lub podmiotu uprawnionego sąd winien, *de lege ferenda*, orzec o alimentach ponad dotychczasowe żądanie. Niemniej, w żadnej mierze nie koliduje to z możliwością dochodzenia przez uprawnionego alimentów natychmiastowych, jako że sąd orzekający o rozwodzie lub o separacji obowiązany jest do wnikliwej oceny zgromadzonego materiału dowodowego w sprawie, zaś wydany nakaz zapłaty nie zwalnia z obowiązku rozstrzygnięcia o alimentach. Dzięki temu alimentacyjne postępowanie nakazowe mogłoby być stosowane niezależnie do postępowania zabezpieczającego, a tym samym stanowić alternatywę wobec tego ostatniego.

Naturalnie, zasądzone alimenty natychmiastowe nie ograniczają prawa podmiotowego do żądania alimentów wyższych aniżeli te, które wynikają z tzw. tabel alimen-

---

15 Tytułem przykładu, jeśli od stycznia 2025 r. minimalne wynagrodzenie za pracę wynosi 4 666 zł brutto miesięcznie, to alimenty natychmiastowe na rzecz sześciolatniego dziecka będą kształtowały się na poziomie 699,90 zł. Z kolei w sytuacji, gdy zobowiązany do alimentacji rodzic posiada trójkę dzieci uprawnionych do świadczenia alimentacyjnego, wówczas sześciolatnie dziecko otrzyma 524,93 zł.

tacyjnych¹⁶. Innymi słowy, jeśli potrzeby dziecka przewyższają wysokość alimentów natychmiastowych, możliwe jest w dalszym ciągu dochodzenie swoich praw na podstawie obecnie obowiązujących rozwiązań normatywnych.

Wnioski

Uwzględniając dotychczasowe rozważania można, zaryzykować twierdzenie, że dyskusja nad kształtem instytucji alimentów natychmiastowych nie powinna być prowadzona z pominięciem zasady dobra dziecka. Dobro dziecka wpływa bowiem na kształt stosunków rodzinnoprawnych, które – choć bywają skomplikowane – winny gwarantować dziecku odpowiednie warunki dla prawidłowego wzrostu i rozwoju w środowisku rodzinnym. Dlatego też wszelkie nowelizacje w obszarze prawa rodzinnego powinny mieć realny, bezpośredni lub pośredni, wpływ na ochronę interesów majątkowych i niemajątkowych dziecka. W konsekwencji jakakolwiek pozorna próba zmiany sytuacji prawnej dziecka winna spotkać się z krytyką.

W świetle powyższych spostrzeżeń postulat wprowadzenia natychmiastowego świadczenia alimentacyjnego rodziców wobec dziecka zasługuje na aprobatę, choć wymaga podjęcia dalszej dyskusji.

Wbrew dotychczas przedstawionym projektom należałoby postulować wprowadzenie przepisów, które po pierwsze, zagwarantują możliwość dochodzenia natychmiastowych świadczeń alimentacyjnych dziecku bez względu na jego wiek oraz stan zdrowia, po drugie, pozwolą na zasądzenie natychmiastowego świadczenia alimentacyjnego dziecku, o ile nie orzeczono o alimentach na podstawie treści art. 135 k.r.o. lub art. 27 k.r.o. Ponadto z uwagi na potrzebę jak najlepszego zabezpieczenia interesów majątkowych dziecka uzasadnione wydaje się skorzystanie z rozwiązań obowiązujących w niemieckim porządku prawnym, a dotyczących stosowania tzw. tabel alimentacyjnych (Obermann, 2023, s. 675–676)¹⁷. Wspomniane tabele wyeliminują wątpliwości co do sposobu ustalania wysokości świadczeń alimentacyjnych, ale także uwzględnią kryteria obiektywne, takie jak wiek dziecka oraz rejestrowane dochody rodzica. To natomiast pozwoli na ustandaryzowanie wysokości alimentów natychmiastowych oraz, co do zasady, tymczasowo zabezpieczy sytuację ekonomiczną dziecka. Ponadto zaletą tego rozwiązania jest to, że prawomocny nakaz zapłaty będzie „automatycznie” dostosowywany w przypadku zmiany przedziału wiekowego lub zmiany minimalnej kwoty alimentów, co sprawi, że dziecko nie będzie musiało ponownie składać wniosku o zmianę natychmiastowego świadczenia alimentacyjnego.

16 Podobne rozwiązanie przewiduje niemiecki system prawny, w którym dziecko może domagać się dodatkowej kwoty alimentów, składając wniosek o zmianę, jeżeli alimenty ustalone w postępowaniu uproszczonym nie pokrywają w pełni uzasadnionych potrzeb (Kemper, 2024, s. 1–11).

17 Zob. § 1612a – § 1612c BGB.

Przeprowadzone analizy uprawniają również do sformułowania wniosku, że alimenty natychmiastowe nie pozostają w opozycji dla obowiązujących rozwiązań normatywnych, lecz stanowią instytucję wspierającą interesy dziecka jako podmiotu uprawnionego w stosunku alimentacyjnym (Többen, 2016, s. 273). Z tego chociażby względu konieczne wydaje się podjęcie prac legislacyjnych nad nowelizacją prawa rodzinnego, u podstaw której powinno znaleźć się przekonanie, że instytucja ta ma chronić dobro dziecka, a dalej służyć zabezpieczeniu potrzeb dziecka związanych ze wzrostem i rozwojem w środowisku rodzinnym oraz środowisku społecznym.

BIBLIOGRAFIA

- Andrzejewski, M. (2010). *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. C.H. Beck.
- Andrzejewski, M. (2014). *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. C.H. Beck.
- Bieliński, A.K., & Pannert, M. (2022). *Prawo rodzinne*. C.H. Beck.
- Budna, E. (1990). Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dziecka. *Nowe Prawo*, 7–9, 65–79.
- Burschel, H.O. (2019). Strategien bei der Geltendmachung von Kindesunterhalt für Minderjährige. *Neue Zeitschrift für Familienrecht*, 6, 245–249.
- Croon-Gestefeld, J. (2020). Düsseldorfer Tabelle und Big Data. *Neue Zeitschrift für Familienrecht*, 18, 789–797.
- Czakowska, M., & Czakowski, M. (2017). Przesłanki powstania obowiązku alimentacyjnego rodziców względem dzieci. *Zeszyty Naukowe Instytutu Administracji AJD w Częstochowie. Gubernaculum et Administratio*, 1(15), 81–95.
- Dubowski, R. (2019). W sprawie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3254). *Przegląd Sejmowy*, 3(152), 130–140.
- Düsseldorfer Tabelle (2025 – marzec). https://www.olg-duesseldorf.nrw.de/infos/Duesseldorfer_Tabelle/index.php
- Goettel, M. (2017). Szczególne cechy obowiązku alimentacyjnego rodziców względem dzieci – zagadnienia wybrane. *Białostockie Studia Prawnicze*, 22(3), 19–32.
- Grochowska, J.N. (2007). Alimentacja osób niepełnosprawnych i w podeszłym wieku. *Studia Prawnicze: rozprawy i materiały*, 5, 453–560.
- Gwiazdomorski, J. (1954). Krewni uprawnieni do żądania i obowiązani do dostarczania środków utrzymania. *Państwo i Prawo*, 1, 80–106.
- Gwiazdomorski, J. (1975). Treść i zakres obowiązku alimentacyjnego. *Krakowskie Studia Prawnicze*, 8, 3–39.
- Haak, H., & Haak-Trzuskawska, A. (2020). *Obowiązek alimentacyjny. Komentarz do art. 128–144¹ KRO oraz związanych z nimi regulacji KPC (art. 15–16, 21–22, 27, 32, 42, 46, 55, 61, 66, 87, 101–102, 104, 144, 177, 189–190, 205⁴, 212, 219, 223, 232, 321, 333, 381, 395, 730⁴, 753–754)*. C.H. Beck.
- Ignatowicz, J., & Nazar, M. (2016). *Prawo rodzinne*. Wolters Kluwer Polska.

- Inge, S., & Kantz, V. (2021). Mindestunterhalt minderjähriger Kinder. Verordnungsermächtigung. w: D. Kaiser, K. Schnitzler, R. Schilling, & A. Sanders (eds.), *BGB Familienrecht. Band 4: §§ 1297–1921* (ss. 1–13). Nomos.
- Kemper, R. (2024). Mindestunterhalt minderjähriger Kinder. Verordnungsermächtigung. w: R. Schulze (ed.), *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar* (s. 1–11). Nomos.
- Łączkowska, M. (2012). Prawo alimentacyjne jako przykład regulacji prawnej solidarności międzypokoleniowej. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 3, 155–174.
- Łukasiewicz, J.M. (2023a). Komentarz do artykułu 133. w: M. Załucki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (ss. 669–676). C.H. Beck.
- Łukasiewicz, J.M. (2023b). Komentarz do artykułu 135. w: M. Załucki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (ss. 677–683). C.H. Beck.
- Łukasiewicz, J.M., & Łukasiewicz, R. (2021). *Prawo rodzinne*. Wolters Kluwer Polska.
- Maier, W. (2020). Mindestunterhalt minderjähriger Kinder. w: D. Henrich, & Ch. Althammer (eds.), *Familienrecht. Scheidung, Unterhalt, Verfahren. Komenntar* (ss. 1–11). C.H. Beck.
- Obermann, T. (2023). Unterhalt für das minderjährige Kind – aktuelle Diskussionen und Reformbedarf. *Neue Zeitschrift für Familienrecht*, 15, 673–682.
- Oleszko, A. (1990). *Dochodzenie roszczeń o świadczenie alimentacyjne*. Wydawnictwo Prawnicze.
- Patryk, A., & Rojek-Socha, P. (2024, czerwiec). *Alimenty z tabel mogą być szybsze – problem w tym, jak je liczyć*. <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/co-podstawa-alimentow-natychmiastowych-i-tabel-alimentacyjnych,527205.html>
- Pietrzykowski, K. (2023a). Komentarz do artykułu 133. w: K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (ss. 1079–1088). C.H. Beck.
- Pietrzykowski, K. (2023b). Komentarz do artykułu 135. w: K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (ss. 1089–1096). C.H. Beck.
- Poley, J. (2021). Tagungsbericht zum XII. Blickpunkt Sozialrecht in der Privatrechtspraxis Verstaatlichung der Familienlasten? – Existenzsicherung zwischen familiärer und gesellschaftlicher Verantwortung. *Neue Zeitschrift für Familienrecht*, 12, 529–530.
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw z dnia 12 marca 2021 r. (Druk sejmowy nr 1092).
- Reinken, W. (2015). Der Familienzuschlag im Unterhaltsrecht. *Neue Zeitschrift für Familienrecht*, 24, 1142–1144.
- Richter, T. (2019). Vorschlag für eine Reform der Bemessung des Kindesunterhalts. *Neue Zeitschrift für Familienrecht*, 5, 193–198.
- Rojek-Socha, P. (2024, maj). *Wraca sprawa alimentów natychmiastowych, w MS trwają prace*. <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/kiedy-szansa-na-alimenty-natychmiastowe,526954.html>
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw z dnia 9 kwietnia 2019 r. (Druk sejmowy nr 3254-A).
- Schmitz, D.D. (2019). Zulässigkeit des vereinfachten Verfahrens. w: P. Wendel, & H.J. Dose (eds.), *Das Unterhaltsrecht in der familienrichterlichen Praxis* (ss. 637–639). C.H. Beck.

- Schneider, N. (2018). Verfahrenswert bei Verfolgung vertraglicher Unterhaltsansprüche. *Neue Zeitschrift für Familienrecht*, 6, 258–259.
- Schneider, N. (2022). Wertberechnung in Unterhaltsverfahren. *Neue Zeitschrift für Familienrecht*, 17, 765–772.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (2016). Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (t.j. z 2024 r. poz. 421 ze zm.).
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (2020). Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (t.j. z 2024 r. poz. 340 ze zm.).
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (1964). Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.).
- Smyczyński, T. (1982). Pojęcie i metody pomiaru niedostatku jako przesłanki obowiązku alimentacyjnego. *Państwo i Prawo*, 12, 73–89.
- Smyczyński, T. (1978). *Obowiązek alimentacyjny rodziców względem dziecka a polityka socjalna państwa*. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich.
- Smyczyński, T. (1981). Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 22 września 1979 r., III CZP 16/79. *Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych*, 5, 194–197.
- Sosnowska, D.J. (2012). *Alimenty a prawo karne. Praktyka wymiaru sprawiedliwości*. LexisNexis.
- Soyka, J. (2002). Zur Frage des Mindestbedarfs eines minderjährigen Kindes – Anmerkung zum Urteil des BGH vom 6. 2. 2002. *Familie Partnerschaft Recht*, 9, 425–428.
- Sylwestrzak, A. (2022). Obowiązek alimentacyjny rodziców wobec małoletniego dziecka – uwagi konstrukcyjne. *Studia Prawnoustrojowe*, 58, 531–545.
- Szłęzak, A. (1985). Zasada równej stopy życiowej w prawie rodzinnym. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 1, 37–50.
- Többen, G. (2016). Gesetz zur Änderung des Unterhaltsrechts und des Unterhaltsverfahrensrechts. *Neue Juristische Wochenschrift*, 5, 273–278.
- Uchwała Sądu Najwyższego z 6 lutego 1969 r., sygn. III CZP 129/68.
- Uchwała Sądu Najwyższego z 7 czerwca 1972 r., sygn. III CZP 43/72.
- Uchwała Sądu Najwyższego z 9 czerwca 1976 r., sygn. III CZP 46/75.
- Uchwała Sądu Najwyższego z 16 grudnia 1987 r., sygn. III CZP 91/86.
- Weber, A. (1998). Das Gesetz zur Vereinheitlichung des Unterhaltsrechts minderjähriger Kinder. *Neue Juristische Wochenschrift*, 28, 1992–2004.
- Witczak, H., & Kawalko, A. (2021a). Komentarz do artykułu 133. w: M. Habdas, & M. Fras (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (ss. 1412–1430). Wolters Kluwer Polska.
- Witczak, H., & Kawalko, A. (2021b). Komentarz do artykułu 135. w: M. Habdas, & M. Fras (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (s. 1432–1441). Wolters Kluwer Polska.
- Wybrańczyk, D. (2022). *Sytuacja prawna małoletniego dziecka rozwodzących się rodziców*. Wolters Kluwer Polska.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 26 lutego 2002 r., sygn. III SA 2659/00.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 1 lutego 2019 r., sygn. I ACa 342/18.

Wyrok Sądu Najwyższego z 16 lipca 1998 r., sygn. I CKN 521/98.

Wyrok Sądu Najwyższego z 1 października 1998 r., sygn. I CKN 853/97.

Wyrok Sądu Najwyższego z 30 czerwca 1999 r., sygn. III CKN 199/99.